

Prawnoautorska ochrona pomysłu

Wstęp

Ostatnimi czasy można zaobserwować sytuację, że o atrakcyjności czy popularności danego utworu świadczy sam pomysł na ten utwór. Oryginalny pomysł będący gwarantem sukcesu może dotyczyć wszelkiego rodzaju utworów: zarówno „utworów granicznych”, czyli tych z niskim poziomem twórczym, jak i tych z wysokim poziomem twórczym – sztuki współczesnej, w tym szczególnie sztuki koncepcyjnej. Pamiętać jednak należy o tym, że sam pomysł (czy też idea) nie są chronione prawnoautorsko przez ustawodawcę. Z drugiej jednak strony współczesne realia rynkowe wymuszają pewne zmiany w interpretacji przepisów, pozwalając czasami niejako objąć ochroną prawnoautorską elementy utworu, o których wcześniej uważano, że powinny być poza nawiasem tej ochrony. Niniejsze opracowanie stara się wyjaśnić, czy twórcy przysługuje jakakolwiek ochrona prawnoautorska jego pomysłu.

1. Pojęcie pomysłu

Pojęcie pomysłu nie zostało wprost zdefiniowane w prawie polskim i obejmuje różne zjawiska intelektualne, takie jak np. temat, koncepcje, system, teorie, sposoby działania¹. Atrakcyjny pomysł ma

¹ M. Poźniak-Niedzielska, A. Niewęglowski, *Przedmiot prawa autorskiego*, [w:] J. Barta (red.), *System Prawa Prywatnego*, t. 13: *Prawo autorskie*, Warszawa 2013, s. 16.

szczególną wartość ze względu na to, że dostrzeżenie lub wymyślenie go w istotny sposób może wpłynąć na popularność i wartość utworu². Jednakże sam pomysł nie jest chroniony prawnoutorsko, co nie zawsze może wydawać się uzasadnione. Kwestia ta wzbudza kontrowersje szczególnie wśród samych twórców³.

Podkreślenia również wymaga, że pojęcia „pomysłu” oraz „idei” nie są tożsame, a ustawa o prawie autorskim⁴ w art. 1 ust. 2¹ wspomina wyłącznie o nieobjęciu ochroną idei. Zgodnie z definicją ze *Słownika języka polskiego* pomysłem jest „koncepcja, plan, projekt jakiegoś działania lub rozwiązania czegoś”⁵. Natomiast jako ideę rozumie się m.in. „myśl przewodnią wyznaczającą kierunek i cel działania”⁶. Można zatem stwierdzić, że idea jest pojęciem bardziej abstrakcyjnym, wyznacza jedynie kierunek pewnej twórczości, podczas gdy pomysł jest już bardziej **skonkretyzowany**, zawiera w sobie pewne elementy, które pozwalają nakreślić chociażby wstępne cechy utworu.

Artykuł 1 ust. 2¹ pr. aut. obejmuje ochroną prawnoutorską wyłącznie sposób wyrażenia, a poza nawiasem ochrony stawia m.in. odkrycia, idee, procedury, metody. Przepis ten został wprowadzony nowelizacją Ustawy o prawie autorskim z dnia 28 października 2002 r.⁷ w zw. z art. 9 ust. 2 Porozumienia w sprawie handlowych aspektów praw własności intelektualnej⁸ oraz art. 2 Traktatu Światowej Organizacji

² R. Markiewicz, *Dzieło literackie i jego twórca w polskim prawie autorskim*, Uniwersytet Jagielloński, Rozprawy habilitacyjne nr 81, Kraków 1984, s. 62. Autor przytacza instytucję zawodu „idea man”, jako osoby odpowiedzialnej za samo wymyślanie pomysłów dla utworów literackich pisanych następnie przez inne osoby oraz przewidzenie w tabeli wynagrodzeń za utwory literackie i tłumaczenia wynagrodzenia za pomysł.

³ Wyróżnić można pomysły „referencyjne”, odzwierciedlające pewien fragment rzeczywistości, które rzeczywiście nie powinny podlegać ochronie, oraz pomysły „twórcze”, które bazują na rzeczywistości i świecie empirycznym, ale zostały „wzbogacone” o cechy twórcze dodane przez autora.

⁴ Ustawa z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych (Dz.U. nr 24, poz. 83 ze zm.), dalej: pr. aut.

⁵ Hasło: „Pomysł”, <www.sjp.pl> [dostęp: 26.10.2016].

⁶ Hasło „Idea”, <www.sjp.pl> [dostęp: 26.10.2016].

⁷ Ustawa z dnia 28 października 2002 r. o zmianie ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych (Dz.U. nr 197, poz. 1662 ze zm.).

⁸ Załącznik do Dz.U. z 1996 r., nr 32, poz. 143.

Własności Intelektualnej o Prawie Autorskim, sporządzonego w Genewie dnia 20 grudnia 1996 r.⁹

Zamierzeniem tej regulacji jest zapobieżenie monopolizowaniu, na podstawie ustawy o prawie autorskim, wymienionych tam rezultatów pracy człowieka¹⁰, gdyż uważa się, że są one częścią dobra wspólnego i w imię wolności nauki i sztuki należą do domeny publicznej, z której może korzystać każdy¹¹. Powyższe wyłączenie poza nawias ochrony ma na celu spowodowanie rozwoju twórczości artystycznej i naukowej dla dobra społeczeństwa. Zdaniem R. Markiewicza wyliczenie znajdujące się w art. 1 ust. 2¹ pr. aut. nie ma charakteru wyczerpującego, a wskazane zostały w nim tylko niektóre elementy dzieła, które *ex definitione* nie stanowią chronionego „sposobu wyrażenia”¹².

Ponadto, jak wyjaśnia R. Markiewicz, korzystanie z cudzego pomysłu może budzić wątpliwości natury moralnej¹³ – szczególnie w sytuacji,

⁹ Dz.U. z 2005 r., nr 3, poz. 12.

¹⁰ J. Barta i in. (red.), *Prawo autorskie i prawa pokrewne. Komentarz*, Warszawa 2011, komentarz do art. 1.

¹¹ Jak wskazuje R. Markiewicz, ewentualnej ochrony można szukać na gruncie art. 23–24 Kodeksu cywilnego (Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny, Dz.U. nr 16, poz. 93 ze zm.) oraz Ustawy z dnia 16 kwietnia 1993 r. o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji (Dz.U. z 2003 r., nr 153, poz. 1503 ze zm.). Podobnie M. Smycz, *Komentarz do ustawy z dnia 28 października 2002 r. o zmianie ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych* (Dz.U.02.197.1662), LEX/el. 2003, komentarz do art. 1 ust. 21: „Dodany ust. 2¹ w art. 1 zawiera jedną z podstawowych zasad prawa autorskiego dotyczącą przedmiotu autorskoprawnej ochrony. Zgodnie z tą zasadą idee, koncepcje i zasady działania nie mogą być przedmiotem praw wyłącznych. Są one traktowane jako obiektywnie istniejące elementy rzeczywistości, które mogą być co najwyżej odtwarzane (odkrywane), nie zaś stwarzane. Ochrona dotyczyć może co najwyżej sposobu wyrażenia danej idei czy koncepcji, gdyż w tym zakresie możliwe do zrealizowania jest założenie, że utwór powinien być wynikiem procesu twórczego. Podobna zasada wyrażona jest już w art. 74 ust. 2 dotyczącym programów komputerowych, w myśl którego ochrona przyznana programowi komputerowemu obejmuje wszystkie formy jego wyrażenia; idee i zasady będące podstawą jakiegokolwiek elementu programu komputerowego, w tym podstawą łączy, nie podlegają ochronie”.

¹² Autor wskazuje także, że ochrony pozbawione są same pomysły jako takie, choć nie zostały *expressis verbis* wymienione w powołanych przepisach, zob. J. Barta i in. (red.), op. cit., komentarz do art. 1.

¹³ R. Markiewicz, op. cit., s. 63.

gdy autor ogłosił już zestaw pomysłów na przyszły utwór (przykładowo, powieść przygodową lub fantastyczną). Pojawia się wtedy pytanie, czy inne osoby mogą bezpośrednio wykorzystać te pomysły w swoim dziele.

Biorąc pod uwagę powyższe i przyjmując pewien konsensus, zakłada się, że wyłącznie sposób widzenia pomysłu, ujęcia go i następnie **wyrażenia** w utworze może podlegać ochronie prawnoautorskiej. Jednakże aby tak się stało, sposób wyrażenia pomysłu musi być powiązany z przyszłym utworem oraz musi mieć właściwości utworu. Niezbędne elementy pozwalające mówić o utworze zostaną omówione w następnym paragrafie.

2. Niezbędne elementy utworu

2.1. Twórczość i indywidualność

Zgodnie z art. 1 ust. 1 pr. aut. utworem jest każdy przejaw działalności twórczej o indywidualnym charakterze, ustalony w jakiejkolwiek postaci. Bez znaczenia pozostaje jego wartość, przeznaczenie i sposób wyrażenia. Działalność twórcza, nazywana również **oryginalnością**, to taki przejaw określonego działania, który choćby w minimalnym stopniu odróżnia się od innych rezultatów takiego samego typu działań, a więc ma cechę nowości w znaczeniu subiektywnym. Zatem cechę oryginalności ma wszystko, co zawdzięcza swe powstanie samodzielnemu wysiłkowi twórcy¹⁴. Okoliczność, że różni twórcy mogą niezależnie stworzyć identyczne pomysły (utwory), nie ma znaczenia dla orzeczenia o cesze oryginalności¹⁵. Pod pojęciem **indywidualności** rozumie się swoistą więź łączącą twórcę z jego utworem oraz możliwość stwierdzenia, że dzieło różni się od innych dzieł tego samego gatunku. Cechy indywidualności nie mają utwory schematyczne, banalne, rutynowe¹⁶.

¹⁴ Wyrok Sądu Apelacyjnego (SA) w Warszawie z dnia 4 listopada 2008 r., sygn. I ACa 234/08, LEX nr 1120095.

¹⁵ R. Markiewicz, op. cit., s. 63.

¹⁶ D. Flisak, *Komentarz do art. 1 ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych*, [w:] D. Flisak i in. (red.), *Prawo autorskie i prawa pokrewne. Komentarz*, LEX nr 466530.

2.2. Ustalenie

Ochrona utworu rozpoczyna się w momencie jego **ustalenia** (uzewnętrznienia), czyli osiągnięcia przez utwór jakiegokolwiek (dowolnej) postaci, w jakiegokolwiek formie¹⁷. Istotna jest tu możliwość percepcji utworu przez osoby trzecie, inne niż twórca¹⁸. Nie ma znaczenia dla powstania ochrony, czy z punktu widzenia pierwotnego zamysłu twórcy utwór został ukończony¹⁹, ponieważ ochronie podlega każda faza jego tworzenia, o ile samoistnie spełnia ona ogólne kryteria ochrony. Ustaleniem jest osiągnięcie jakiegokolwiek postaci przez utwór, choćby nietrwałej, jednak na tyle stabilnej, żeby cechy i treść utworu wywierały efekt artystyczny²⁰. Jak zauważa R. Markiewicz, wydaje się, że pojęcia „ustalenie” oraz „sposób wyrażenia” mogą zostać uznane za tożsame, a ich wymienienie w art. 1 pr. aut. jest zbędnym powtórzeniem²¹. Sposób wyrażenia utworu może zostać dokonany w postaci np. słowa, obrazu, dźwięku. Chroniony natomiast nie jest opis przeszłego, mogącego hipotetycznie powstać, utworu²².

¹⁷ J. Barta i in. (red.), op. cit., komentarz do art. 1.

¹⁸ Wyrok SA w Poznaniu z dnia 28 sierpnia 2009 r., sygn. I ACa 309/09, niepubl.

¹⁹ D. Flisak, op. cit.

²⁰ Wyrok Sądu Najwyższego (SN) z dnia 25 kwietnia 1973 r., sygn. I CR 91/73, OSNCP 1974, nr 3, poz. 50.

²¹ Jak zauważa R. Markiewicz, ochrona oparta na przepisach ustawy powstaje z chwilą „uzewnętrznienia utworu”, a więc ustalenia utworu umożliwiającego jego percepcję przez inne niż twórca osoby (art. 1 ust. 1 i 3). W okresie poprzedzającym, a więc w czasie gdy utwór znajduje się tylko w świadomości autora, brak jest podstaw do objęcia go autorskoprawną ochroną. W definicji utworu wyrażonej w art. 1 użyto zwrotów: „ustalony w jakiegokolwiek postaci” oraz „niezależnie od [...] sposobu wyrażenia”. Wydaje się, że mamy tu do czynienia ze zbędnym powtórzeniem. Na temat przesłanki „ustalenia” wypowiedział się SN w orzeczeniu z dnia 25 kwietnia 1973 r., sygn. I CR 91/73, OSN 1974, nr 3, poz. 50, s. 34, dotyczącym kompozycji z kwiatów. Zazaczył, że pod pojęciem ustalenia rozumieć trzeba przybranie przez utwór jakiegokolwiek postaci, chociażby nietrwałej, jednakże na tyle stabilnej, żeby cechy i treść utworu wywierały efekt artystyczny, zob. J. Barta i in. (red.), op. cit., komentarz do art. 1.

²² Wyrok SA w Poznaniu z dnia 17 grudnia 2009 r., sygn. I ACa 893/09, LEX nr 628228.

2.3. Ustalenie a utrwalenie

Kwalifikowaną postacią ustalenia utworu jest jego **utrwalenie na materialnym nośniku** (tzw. *corpus mechanicum*), dzięki czemu utwór nabiera cechy stałości umożliwiającej jego zwielokrotnienie (reprodukcję) oraz przede wszystkim możliwy staje się odbiór utworu przez osoby trzecie. Utrwalenie jest zatem ustaleniem utworu w sposób trwały i może zostać dokonane dowolną techniką. Podkreślić jednak należy, że powstanie ochrony na podstawie przepisów prawa autorskiego nie jest zależne od dopełnienia jakichkolwiek formalności, a ochrona rozpoczyna się niejako samoczynnie w momencie ustalenia utworu. Okoliczność faktycznego udostępnienia utworu, czy to publicznego, czy też choćby w kręgu osób najbliższych twórcy, nie ma znaczenia dla samej ochrony²³.

Istotna zatem jest kwestia oddzielenia utworu, jako dobra niematerialnego, od samego nośnika fizycznego, na którym utwór ten może zostać utrwalony. Otóż utwór, jako określona konstrukcja **myśli i wyobrażeń**²⁴, istnieje niezależnie od tego, czy został utrwalony na danym nośniku czy też nie. Utrwalenie utworu na nośniku nie jest niezbędne do tego, aby był on chroniony, co jest zrozumiałe, biorąc pod uwagę wspomnianą powyżej definicję pojęcia „ustalenie”. Utwór jest bowiem chroniony od momentu osiągnięcia przez niego jakiegokolwiek postaci, w jakiegokolwiek formie, bez względu na to, czy został ukończony. Przykładowo, aby dany utwór muzyczny został objęty ochroną, nie jest niezbędne jego nagranie na nośnik trwały; wystarczające jest, aby osoby trzecie mogły się z nim zapoznać, co może nastąpić również w chwili wykonania improwizacji (zanucenia) utworu osobom trzecim.

2.4. Źródło inspiracji, stopień wysiłku intelektualnego oraz wartość materialna

Nie jest brane również pod uwagę źródło inspiracji, stopień wysiłku intelektualnego czy też obiektywna wartość materialna utworu. Prowadzi to do wniosku, że za utwór może zostać uznane także

²³ D. Flisak, op. cit.

²⁴ M. Poźniak-Niedzielska, A. Niewęglowski, op. cit., s. 21.

dzieło postrzegane przez niektórych jako kiczowate bądź brzydkie. Niezbędne bowiem jest wyłącznie spełnienie trzech wymienionych wyżej przesłanek (twórczości, indywidualności, ustalenia). Pamiętać jednak należy, że zarówno doktryna, jak i orzecznictwo starają się doprecyzować, czy też wskazać, gdzie znajduje się „dolna granica” rozpoczynająca ochronę utworu²⁵, poniżej której dany aspekt twórczej działalności nie jest chroniony²⁶.

Jak wyjaśnił Sąd Najwyższy²⁷, bez znaczenia pozostaje postać, jakość i rozmiar utworu, a także okoliczność, czy twórczość uzewnętrzniała się w treści czy tylko w formie. Także wola stron, które chciałyby uznania danego dzieła za utwór, nie jest przesądzająca, gdyż decydujące pozostają ustalenia faktyczne²⁸. Utworem jest bowiem każdy przejaw działalności twórczej o indywidualnym charakterze, ustalony w jakiejkolwiek postaci, niezależnie od wartości, przeznaczenia i sposobu wyrażenia.

Uwzględniając powyższe, z praktycznego punktu widzenia omówienia wymaga problematyka opracowania cudzego utworu (utwór zależny) oraz inspiracji cudzym utworem, w kontekście obowiązku uzyskania zgody twórcy danego utworu na skorzystanie z poszczególnych jego elementów. Niejednokrotnie bowiem problematyczne staje się ustalenie, czy przy stworzeniu danego utworu doszło do bezprawnego opracowania cudzego utworu czy też jedynie inspiracji nim. Granica w tym przypadku może być bardzo płynna i trudna do wskazania.

3. Utwór zależny a utwór inspirowany

Zgodnie z art. 2 ust. 1 pr. aut. **opracowanie** cudzego utworu jest przedmiotem prawa autorskiego bez uszczerbku dla prawa do utworu pierwotnego. Natomiast zgodnie z art. 2 ust. 2 pr. aut. rozporządzenie

²⁵ D. Flisak, op. cit.

²⁶ Tak zwane „utwory graniczne”.

²⁷ Wyrok SN z dnia 23 czerwca 1936 r., sygn. I K 336/36, LEX nr 575018.

²⁸ Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego w Warszawie z dnia 13 października 2005 r., sygn. FSK 2253/04, LEX nr 173097.

i korzystanie z opracowania cudzego utworu zależy od zezwolenia twórcy utworu pierwotnego (prawo zależne). Opracowanie jest wynikiem twórczej ingerencji w cudzy utwór, wskutek czego dochodzi do rozpoznawalnego przejęcia jego treści oraz – zazwyczaj – formy²⁹. Dla zaistnienia opracowania niezbędne jest wykorzystanie elementów twórczych utworu pierwotnego, przy czym wykorzystanie to, odwołując się ponownie do sfery wewnętrznych przeżyć autora, wymaga świadomego sięgnięcia po wcześniejszy utwór, w przeciwnym razie możemy mieć do czynienia z przypadkiem paralelnego tworzenia³⁰.

Samo stworzenie utworu zależnego, bez korzystania i rozporządzania nim, nie wymaga zgody twórcy pierwotnego. Zgoda twórcy jest wymagana dopiero w momencie, gdy chcemy utworem zależnym rozporządzać i korzystać z niego. Przykładowo, dozwolone jest przetłumaczenie na inny język cudzego utworu literackiego na własny użytek. Natomiast niedopuszczalne byłoby już użyczenie takiego tłumaczenia do prowadzenia prób w teatrze, jeżeli nie uzyskano wcześniej zgody twórcy pierwotnego na takie tłumaczenie (ewentualnie podmiotu posiadającego autorskie prawa majątkowe do utworu)³¹.

Dzieło zależne składa się z elementów twórczych utworu pierwotnego oraz z elementów twórczych o indywidualnym charakterze, dodanych przez twórcę opracowującego³². Utwór zależny podlega takiej samej ochronie jak utwór pierwotny, przy czym na utworze zależnym należy wymienić twórcę utworu pierwotnego³³. Opracowanie cechuje się bowiem osobistą twórczością opracowującego³⁴.

Inaczej kwestia zgody twórcy pierwotnego na wykorzystanie elementów jego utworu kształtuje się przy **inspiracji** cudzym utworem.

²⁹ E. Traple, *Przedmiot prawa autorskiego*, [w:] J. Barta, R. Markiewicz (red.), *Prawo autorskie i prawa pokrewne. Komentarz*, Warszawa 2011, s. 49.

³⁰ D. Flisak, op. cit.

³¹ Zob. E. Traple, *Komentarz do art. 2 ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych*, LEX/el. 2011.

³² J. Sieńczyło-Chlabisz (red.), *Prawo własności intelektualnej*, Warszawa 2013, s. 82.

³³ H. Przybysz, *Utwór zależny*, [w:] A. Szewc (red.), *Leksykon własności przemysłowej intelektualnej*, Kraków 2003, s. 280.

³⁴ E. Traple, *Przedmiot prawa autorskiego*, [w:] J. Barta i in., *Prawo autorskie i prawa pokrewne. Komentarz*, Kraków 2005, s. 96.

Jak stanowi art. 2 ust. 4 pr. aut., za opracowanie nie uważa się utworu, który powstał w wyniku inspiracji cudzym utworem. Utwór inspirowany to taki, który posiada cechy indywidualnej twórczości artystycznej, lecz powstał pod wpływem psychologiczno-emocjonalnego odbioru cudzego dzieła³⁵. W związku z powyższym wyróżnia się utwory: samoistne nieinspirowane, samoistne inspirowane oraz niesamoistne, w tym opracowania.

Utwór inspirowany jest utworem samoistnym, a jego istotą jest jedynie zaczerpnięcie wątku cudzego utworu³⁶, przykładowo, inspiracja utworem literackim do stworzenia utworu muzycznego. Jak stwierdził Sąd Apelacyjny w Warszawie³⁷, **wykorzystanie cudzego pomysłu, a nawet imion z innego utworu, przy oryginalnej treści nowego dzieła nie stanowi jeszcze opracowania cudzego utworu, ale własny oryginalny utwór.**

Często sporne staje się przyporządkowanie danego utworu jako utworu zależnego albo jedynie inspirowanego. Wynika to z tego, że wyłącznie w przypadku tego pierwszego niezbędna jest zgoda twórcy dzieła pierwotnego na wykorzystanie chronionych elementów jego utworu. Przy inspiracji związek z dziełem pierwotnym powinien być luźny, natomiast przy opracowaniu związek ten powinien już być ścisły, bezpośredni³⁸. Jak wyjaśnia E. Wojnicka³⁹, ze względu na niejednorodność warstw i budowy dzieł literackich, muzycznych, naukowych czy plastycznych należy stwierdzić, że twórczość zależna, w wyniku której powstaje opracowanie, może polegać na podejmowaniu następujących działań:

1. dzieło zależne powstaje dzięki przekształceniu całego utworu wcześniejszego (np. tłumaczenia); wyróżnienie zapożyczonych składników jest tu niecelowe i zazwyczaj niemożliwe;

³⁵ J. Sieńczyło-Chlabisz (red.), op. cit., s. 85 i cytowana tam literatura.

³⁶ Wyrok SN z dnia 31 grudnia 1974 r., sygn. I CR 659/74, LEX nr 64198.

³⁷ Wyrok SA w Warszawie z dnia 15 września 1995 r., sygn. I ACr 620/95, LEX nr 62623.

³⁸ J. Barta, R. Markiewicz, A. Matlak, *Przedmiot prawa autorskiego*, [w:] J. Barta (red.), op. cit., s. 52.

³⁹ E. Wojnicka, *Autorskie prawa zależne*, Łódź 1990, s. 54.

2. opracowanie przejmuje pewne większe struktury, określane umownie jako warstwy.

Ponadto w praktyce mamy do czynienia jeszcze z następującymi sytuacjami:

1. utwór późniejszy zawiera całość lub znaczną część innego dzieła (np. antologia);

2. dzieło pochodne jawi się jako przetworzenie niektórych tylko składników oryginału (np. dialogi w utworze literackim).

Jak stwierdzają J. Barta, R. Markiewicz i A. Matlak⁴⁰, nie mamy do czynienia z opracowaniem w sytuacji, gdy z cudzego utworu przejęte zostały niechronione tylko elementy, takie jak np. **sam pomysł**, idea, fakty itd. Należy zatem wyciągnąć wniosek, że skorzystanie z cudzego pomysłu będącego elementem utworu nie wymaga zgody pomysłodawcy – twórcy. Natomiast jeżeli ochroną zostanie objęty sposób wyrażenia pomysłu, wówczas niezbędna może już okazać się zgoda twórcy.

4. Odmowa przyznania ochrony pomysłowi

Krytyce doktryny poddany jest brak ustawowej ochrony pomysłu, który może zdecydować o atrakcyjności przyszłego dzieła. Pomysł jest bowiem jednym z elementów utworu chronionego jako całość. Problem ten dotyczy np. **formatów telewizyjnych**⁴¹ czy **sztuki współczesnej**⁴², w tym szczególnie sztuki konceptualnej. Najwięcej kontrowersji wzbudza jednak brak ochrony **pomysłu na kampanię reklamową**⁴³, zwłaszcza że w tym przypadku pomysł często ma największe znaczenie dla potencjalnego sukcesu. Sąd Apelacyjny w Katowicach uznał, że sam pomysł połączenia wymyślonego hasła z określonym krajobrazem nie jest jeszcze utworem, ale wyłącznie pomysłem na

⁴⁰ J. Barta, R. Markiewicz, A. Matlak, op. cit., s. 54.

⁴¹ Zaliczyć tu można różnego rodzaju *reality show*, *talk show* itp.

⁴² J. Barta, R. Markiewicz, *Prawo autorskie*, Warszawa 2016, s. 62.

⁴³ Tak stwierdził SA w Katowicach w wyroku z dnia 9 października 2012 r., sygn. V ACa 175/12, LEX nr 1223189.

kampanię reklamową, który ochronie nie podlega. Zauważyć jednak należy, że często w kampanii reklamowej najistotniejszy jest pomysł, który może przesądzić o powodzeniu kampanii.

5. Pogląd orzecznictwa – istotne orzeczenie SN w sprawie koncepcji wystawy

W innym swoim wyroku, z dnia 23 stycznia 2015 r.⁴⁴, Sąd Najwyższy wypowiedział się w kwestii ochrony prawnoautorskiej **koncepcji wystawy**. W sprawie powódka przedstawiła galerii folder z propozycją instalacji – wystawy dotyczącej zjawisk optycznych. Pozwany nie skorzystał jednak z usług powódki i stworzył własną wystawę, opierając się na koncepcji wystawy powódki.

Sąd Okręgowy stwierdził, że przygotowany przez powódkę projekt stanowi utwór w rozumieniu pr. aut., a strona pozwana posłużyła się utworem powódki, **powielając koncepcję wystawy opracowanej przez powódkę**. Sąd Apelacyjny zmienił wyrok sądu I instancji i oddalił powództwo, nie podzielając dokonanej przez sąd niższej instancji oceny prawnej, mimo uznania, że instalacja powódki stanowiła utwór podlegający ochronie prawnoautorskiej. Zdaniem sądu II instancji pozwany stworzył własny utwór, wykorzystując jedynie powszechnie znane zjawiska optyczne przedstawione wcześniej w utworze powódki.

Rozpoznając skargę kasacyjną, Sąd Najwyższy uznał, że **opracowany przez powódkę projekt wystawy edukacyjnej stanowi utwór**. Jednakże, w ocenie SN, projekt pozwanego nie stanowił plagiatu, ponieważ odróżniał się od wystawy powódki. Wspólną cechą obu wystaw było wykorzystanie znanych zjawisk optycznych, a wystawa pozwanego stanowiła jego samodzielny utwór. Samo wykorzystanie powszechnych zjawisk nie stanowi naruszenia praw autorskich, tym bardziej jeżeli dokonano ich odmiennej kompilacji. Wkładem twórczym powódki w tym przypadku było zatem **oryginalne zestawienie znanych zjawisk optycznych oraz umiejscowienie ich w ściśle**

⁴⁴ Wyrok SN z dnia 23 stycznia 2015 r., sygn. V CSK 125/14, LEX nr 1677138.

określonej przestrzeni z uwzględnieniem jej warunków fizycznych. Strona pozwana zorganizowała różniącą się od utworu powódki wystawę opartą na innym, twórczym zestawieniu przedmiotów, z których częściowo korzystała powódka. Wykorzystanie przez pozwanego samej koncepcji wystawy nie narusza praw autorskich przy uznaniu, że **utwory dostatecznie różnią się od siebie**. Co istotne, podobne wystawy optyczne odbywały się już wcześniej w niemieckich centrach handlowych, zatem powódka nie wymyśliła koncepcji wystawy, ale jedynie dokonała **twórczego zestawienia eksponatów i dopasowała je do nowej przestrzeni**.

Orzeczenie Sądu Najwyższego jest o tyle istotne, że na jego podstawie trudno doszukiwać się dostatecznego zabezpieczenia interesów twórców. Zauważyć należy, że powódka (twórca) zaprezentowała pozwanemu pomysł na wystawę, sporządziła foldery oraz inne materiały z koncepcją wystawy i przekazała je pozwanemu. Ostatecznie pozwany nie skorzystał z pomocy powódki i zorganizował własną wystawę, która cieszyła się dużym zainteresowaniem. Stan faktyczny sprawy pokazuje, że twórcy już na etapie przygotowywania koncepcji utworu powinni domagać się zawarcia wstępnej umowy i przynajmniej częściowego wynagrodzenia za wykonaną pracę, ponieważ przepisy pr. aut. nie zabezpieczają ich interesów w tym zakresie. Przy niektórych rodzajach działalności, jak np. działalność reklamowa czy wystawiennicza (kuratorska), niezmiernie ważny jest już sam pomysł na przyszły utwór. W przypadku jego zapożyczenia przez inny podmiot twórca bezskutecznie może domagać się ochrony prawnoautorskiej.

Podsumowanie

Powyższa analiza prowadzi do wniosku, że nie sam pomysł, ale jego **sposób wyrażenia** może zostać objęty ochroną prawnoautorską, jednakże po spełnieniu kilku niezbędnych przesłanek⁴⁵. Po pierwsze,

⁴⁵ Sąd Apelacyjny w Warszawie stwierdził, że ochronie prawa autorskiego nie podlegają idee i pomysły, ale tylko te, które nie przybrały żadnej konkretnej formy. Każdy bowiem pomysł korzysta z ochrony prawnoautorskiej, o ile jest wystarczająco

sposób wyrażenia pomysłu musi spełniać cechy utworu w rozumieniu art. 1 ust. 1 pr. aut., to znaczy musi być on **oryginalny, twórczy i indywidualny**. Po drugie, sposób wyrażenia pomysłu musi być **ustalony**⁴⁶ w jakiegokolwiek formie, przy czym forma ta może być dowolna, lecz współgrająca z danym pomysłem. Wówczas istnieją przesłanki do stwierdzenia, że taki sposób wyrażenia pomysłu ma postać utworu, chociażby niedokończonego. Zaznaczyć należy, że utwór niedokończony również podlega ochronie prawnoautorskiej.

W dalszej kolejności niezbędne jest, aby wyrażony pomysł był wystarczająco **skonkretyzowany** w tym sensie, że musi w sobie zawierać dostatecznie szczegółowe założenia przyszłego utworu. Pomysł nie może być oderwany od końcowego efektu w postaci utworu. Abstrakcyjne, nieprecyzyjne wyrażone pomysły, niewyrażające szczegółów przyszłego utworu nie są chronione. Przy czym pomysły banalne, szablonowe, nietwórcze, choćby nawet ciekawe i interesujące, nie będą chronione, gdyż ich poziom twórczy jest zbyt niski, a zatem nie spełniają cech utworu z art. 1 ust. 1 pr. aut. Jednakże obserwując kształtującą się aktualnie linię orzeczniczą, można wyrazić przekonanie, że również pomysły na utwory graniczne, z niskim poziomem twórczym, finalnie mogą zostać objęte ochroną prawnoautorską, jeżeli zostaną w odpowiedni sposób wyrażone.

Copyright protection of an idea

Summary

According to article 1 paragraph 2¹ of the Copyright and Related Rights Act, the idea is not subject to copyright protection. However, changing reality, in particular the market, makes the courts more often – under some

zindywidualizowany i twórczy oraz jeżeli został utrwalony w jakiegokolwiek postaci, zob. wyrok SA w Warszawie z dnia 18 października 2011 r., sygn. VI ACa 496/11, G. Prawna FiP 2012/70/7, LEX nr 1128975.

⁴⁶ Pod uwagę należy brać przytoczony powyżej pogląd J. Barty i R. Markiewicza o ewentualnej utożsamności zwrotów „ustalony” i „sposób wyrażenia”.

circumstances – protect also the idea, which in general is not protected under copyright law.

Regard should be had to the fact that the concept of “idea” is not defined anywhere by the legislator. This implies additional difficulties in the interpretation of a described subject matter.

Analyzing the judgments of the Supreme Court within the above scope, as well as the views of the doctrine, one can come to the conclusion that not the idea itself, but the way of its expression may be subject to copyright protection. But in order to do so, it is essential that the way of expressing the idea meets prerequisites to consider it as a copyright work, even if unfinished. And the essential prerequisite is an indication of an activity of a creative and individual nature, established in any form.

The scope of the protection given to the idea has the influence on the possibility of using it by other entities. As far as using an idea is allowed (irrelevant for the copyright law), in case of the copyright work – the permission to do so is necessary. The problem arises in the situation when the given concept has acquired the form of copyright work and its use may result in bearing the copyright liability. The case law provides more and more examples where this issue has been thoroughly debated, and due to the complexity of the subject in question, each case must in principle be settled individually. This publication analyzes the above issue both within the substantive law, as well as issued judgments.